

Светлана Шеатовић*
Институт за књижевност
и уметност, Београд

821.163.41.09 Црњански М.
https://doi.org/10.18485/ai_lik.2018.4.6.2
оригинални научни рад

ЦРЊАНСКИ НА ИТАЛИЈАНСКОМ ФРОНТУ У ВЕЛИКОМ РАТУ¹

У раду се анализира парадоксална улога Милоша Црњанског у Великом рату када грешком Врховне команде из Беча стиже у пролеће 1918. године на италијански фронт на реку Таљаменте и место Сан Вито. Тај „ратни излет“ у Италију оставио је трага на песника и песму „Прича“, али се указује и на контекст везе Милоша Црњанског са италијанским језиком, културом и савременом књижевношћу. У тексту се указује на порекло песама везаних за Венецију, Сан Вито, предратни боравак у Ријеци на Експортној академији и долазак Црњанског у Италију после Великог рата када ће пронаћи мир у Тоскани и наслеђу ренесансе.

Кључне речи: рат, Италија, поезија, парадокс, идентитет.

Милош Црњански је песник и прозни писац српске авангарде који је стицајем животних околности Велики рат провео на страни аустријске војске као Србин из Чонграда. Парадоксална позиција овог уметника је једна од бројних позиција Срба који су се нашли на аустријској територији приликом мобилизације. Црњански је рођен у угарском делу монархије, али ништа га није спасило војне обавезе која га је одвела у параноичну позицију гледајући са друге стране припаднике словенских народа. Мада је Црњански студирао историју уметности у Бечу на почетку Великог рата ништа

* svetlana.seatovic@gmail.com

1 Текст је резултат рада на пројекту *Смена њоетичких ѡарадиѡми у срѡској књижевносѡи 20. века-наѡионални и европски контексти* (178016) у Институту за књижевност и уметност, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

није променило његов положај. Пролазећи различите војне положаје у току Великог рата Црњански стицајем околности долази 1918. године у пролеће на италијански фронт. За овог младог песника и војника то је посебно искуство које ће бити везано са предратним искуством боравка у Ријеци на Експортној академији где је долазио у контакт са италијанским становништвом и италијанским писцима савременицима, али и романтичарском поезијом Ђакома Леопардија. После Великог рата 1921. Црњански ће из Француске долазити у Италију, а најдуже ће боравити у Тоскани где ће тражити мир и спокој за све ратне трауме и дане проведене у бесмисленим лутањима. Тако ће између предратног боравка у Ријеци и послератног у Тоскани остати епизода ратног доласка на фронт на реци Сочи. Милош Црњански као студент долази по ратном распореду Врховне команде на Сочи у Сан Вито на реку Таљаменте у пролеће 1918. године. Специјалним официрским возом Црњански стиже из Пеште у Италију. Аустријским трупама у северном делу Италије командује парадоксално српски генерал Светозар Боројевић. Генерал Боројевић² је добио и чин фелдмаршала, а у историји је назван „Лавом са Соче“ јер се изузетно истакао у стратегији и борбама на италијанском фронту. Парадокси су били пред Црњанским, а управо генерал Боројевић неће наћи место у новој Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. Милош Црњански проводи неколико дана у Удинама, Сан Виту грешком Централне Команде у Бечу. Сведочанство о том боравку и трагу који је оставио на књижевно дело налазимо у песми „Прича“ (Сан Вито, 1918) и „Мрамор у врту“, а посебно у коментарима у збирци *Ишака* (1919) и *Ишака и коменџари* (1958) у којима се открива потпуно расуло аустријске војске. Кроз коментаре Милоша Црњанског Италија и предели у северној Италији за Црњанског су

2 Видети сајт на италијанском језику посвећен Великом рату и аустроугарским генералима на италијанском фронту, енциклопедију Британика и Српско национално вијеће о знаменитим Србима у Хрватској: <http://www.itinerarigrandeguerra.it/code/29071/Svetozar-Borojevic-von-Bojna><https://www.britannica.com/biography/Svetozar-Borojevic-von-Bojna>
<https://snv.hr/znameniti-srbi-u-hrvatskoj/svetozar-borojevic>

нестварни догађаји, парадоксални и контроверзни. Боравак овог младог песника на кога ће Италија оставити један од најјачих културолошких и цивилизацијских утисака биће и предмет анализе као типичног авангардног доживљаја, а потом и поетичког поступка. Црњански је био поново распоређен на ратиште у Италији у септембру 1918. и сведочи о припремама и фарбању униформи у сиво-зелену боју. Ипак, одлуком власти у Бечу крајем августа 1918. године сви студенти се хитно враћају на Универзитете и ослобађају војне обавезе. Поновни долазак у Италију Црњански доживљава тек као песник 1921. године и то искуство постаје основа за књигу путописа *Љубав у Тоскани*. У тим путописима за Црњанског небеса Италије ће бити спас и стишавање, лечење свих ратних рана.

Лирика Ишаке и коментари биће објављени коначно 1958. са прозним коментарима у којима Црњански тумачи сваку песму у аутобиографском контексту сећајући се периода који је пролазио кроз ратишта Европе, а опорављао се на Јадрану, у Ријечи и Опатији. Црњански се у коментарима присећа школских дана проведених пре Великог рата у Ријечи на обалама Јадрана. У песми „Јадрану“ Црњански призива најшири историјски и културолошки контекст Јадранског мора обележеног са две стране, наше, „црне и кржаве“ и оне друге, италијанске. Мада је Црњански пре Првог светског рата читао Леопардија, Кардучија и бројне италијанске писце његова оданост мору и словенском пореклу је била интегралистичка. У истом коментару уз песму „Јадрану“ Црњански ће казати да је остао веран мору.

У „Коментару о Сан Виту“ који се поставља уз песму „Прича“ Црњански се налази на другој страни Јадрана, али сада у аустријској униформи, грешком распоређен у Сан Вито у пролеће 1918. на северни италијански фронт код реке Таљаменте. Према ратном распореду Милоша Црњанског шаљу у Врховну команду на Сочи (Isionzo Armeo) у Сан Вито, на Таљаменту. Стиже специјалним командирским возом из Пеште у Италију.

Мада је песма „Прича“ сасвим интимна, обележена присуством fine еротике и процветалог багрема, она је настала

у Сан Виту. У средишту песме је лирско ја које види „младу, лепу и невину девојку“ са црном косом и голим недрима. Алузијама се указује на ноћ коју је пар провео, а ујутро их је пробудио „мирис белог багрема“. Црњански стиже у Сан Вито када цвета бели багрем и ова алузија је сасвим истоветна аутобиографском искуству. Носталгија и благи тон којим се прелива овај сусрет једног пара у сред рата завршава се последњим стиховима песника луталице:

Кад багрем догодине замирише,
 Ко зна где ћу бити.
 У тишини слутим
 Да јој се имена не могу сетити
 Никад више.

Да ли је и сусрет са неком девојком био део доживљаја Црњанског у рату још увек није сасвим јасно из биографских извора, али је искуство боравка у Сан Виту било неоспорно. Стицајем чудних војних и политичких околности Црњански се налази на северном италијанском фронту у пролеће 1918. године где на страни аустријске војске командује Србин генерал Светозар Боројевић. Црњански каже:

Удине, у Италији, празно је још, порушено, а нема ни један прозор. Ми, официри, међутим, имамо свој хотел, и ресторан, и позориште. Оперету, из Беча. Имамо и свој бордел. Кажу да има два улаза, један за чиновне до мајора. Генерали, кажу обешеењаци, имају и профилаксу.

Трупе које пролазе имају од коприве шињел. За доручак добијају неки пржени кукуруз, као кафу, и неку зову, као чај. Ђонови им пропуштају воду. За ручак имају репу. За вечеру ваљушке од црног брашна и купус, помешан. Невероватно, – сваки дан. Аустријском војском у Италији командује Србин. Генерал Светозар Боројевић (Црњански 1956: 106).

Потом Црњански прелази реку Таљаменте којом, како каже „још пливају лешине побијених коња“. Затим стиже у градић Сан Вито који описује као град „пун багрења, белог, жутог, плавог, и у коме је почело пролеће“. Атмосфера у граду је мучна и младог песника официра углавном гледају жене

„немо, непријатељски“. Међутим, чим је Црњански проговорио италијански који је још пре рата научио у Ријечи на Експортној академији дружећи се са Италијанима, жене га гледају у том пустом граду где је остало врло мало становништва другим очима: „Оне весело циче. И смеју се, кад италијански проговорим“ (Црњански 1956: 106). Тако већ и на примеру језичке баријере видимо како се мења перцепција сваког окупаторског војника ако говори језиком домицилног становништва. Сусрети култура и језичке баријере се сламају пред свим политичким и другим освајачким претензијама када се укидају основе комуникације.

С обзиром да су Црњанског малобројни становници препознали као човека који говори италијански мислећи да је Италијан, обраћају се песнику тужећи се на опште стање. Нажалост, истог тренутка када виде да није Италијан повлаче се и гледају зачуђено питајући се ко је овај официр. Црњански у Сан Виту одлази да види позориште где га води једна млада и лепа Италијанка, али опрез је неопходан јер је град према сведочењу овог песника био препун женских чиновница Врховне команде које се зову „помоћне снаге“ послате из Беча, али је њихова улога сведена на проституцију. Милош Црњански стицајем грешке Врховне команде из Беча као Србин борави кратко у Сан Виту и на још веће запрепашћење самог песника и студента распоређен је у специјално обавештајно одељење неког коњичког пука на ратним положајима где треба да саслушава заробљене офицере. Црњански ће добити књигу у којој су сви подаци о италијанским пуковима са којима ратује аустријска војска. Наредба је да током дана и једне ноћи научи све податке напамет и да ће следећег дана на ратне положаје. У тој књизи како пише Црњански биле су:

„Боје, ознаке, официри, па чак и поврељиви подаци о томе како са који пук држао при поласку н абојиште и вагонирању у железнице.“ (Црњански 1956: 107)

Посебну пажњу овим коментарима Црњански посвећује једној мапи од рељефа која је стајала над столом једног мајора. Та карта је била пуна заставица које су се непрестано

померале како се померало стање на ратишту. Следећег дана Црњанског шаљу колима на прву линију у коњички пук, али се мајор пита да ли је човек кога шаље Пољак или Србин. Када схвати да је реч о Србину забринуто гледа и сасвим је јасно да је било који човек словенског порекла непожељан на овом ратишту и увек спреман пре да се приклони италијанској страни него да штити интересе Аустрије. Дезертерство је последње године рата било масовно у аустријској војсци и то су најчешће чинили војници словенског порекла. Највеће изненађење за Црњанског представља ађутант, неки пољски принц који га прима и сам се чудећи шта ће им он као човек за послове саслушавања. Црњанском је већ сасвим јасно да се налази на сасвим погрешном месту, али његово изненађење наступа тек током вечере када у пуковској трпезарији види пет различитих јела, раскошан сто и на крају сладолед. Рат је доведен до апсолутног бесмисла и Аустрија је у дубокој конфузији. Док с једне стране у позадини официри једу репу и купус, на првим положајима у отменим платама се служи пробрана храна. На још веће изненађење Црњанског сваки официр за столом је барон или гроф. Једино питање за ту господу у жеку рата је питање како се једе шпаргла! С друге стране, чује се италијанска артиљерија која идилично грми. Рат, буржоаска размаженост, велика царевина у расулу се најбоље види очима овог песника и студента српског порекла који је само део забуне или како је сам знао да каже „случаја комедијант“. Већ следећег дана по подне Црњанског враћају у Сан Вито спремајући му печену гуску и шампањац да би вечерао на путу. Уз пут сазнаје да се следећег дана очекује крвава битка на тим положајима. Сlike су надреалне у простору када реком Таљаменте пливају лешеви коња, људи гладују док на првој линији фронта буржоаски слој официра ужива у расклаваним ђаконијма. По повртаку у Сан Вито Црњанском се смеје официр и каже да је све било грешка, враћају га у Удине, а пошто је био бар један дан на фронту добија месец дана одмора у Опатији. Тако се Црњански смешта у хотел болницу у Опатији где се посвећује збирци поезије *Лирика Ишаке* која настаје током рата. Збирка симболичног назива као што су то и Одисејева лутања асоцира

на дуга ратовања и лутања Одисејева на повратку родној кући. Где је дом Милоша Црњанског? Рођен је у Чонграду у данашњој Румунији, а тадашњој Аустроугарској монархији. Србин по пореклу, човек који је говорио немачки, мађарски, италијански, луталица у Великом рату који га на чудан начин како и сам каже одводи у мали „излет у Италију“. После опоравка у Опатији шаљу га у Коморан. Црњански ће закључити: „Рат је тих дана, на Балкану, постао кржави еп, док се у Бечу претварао у фарсу“ (Црњански 1956: 115). Једина алузија која остаје на италијанско ратиште је застрашујућа јер Црњански у Коморану врши лакшу службу на железници и пише да се само ноћу враћају возови из Италије препуни лешева који се ту сахрањују тајно са што мање сазнања за локално становништво. Одјек крвавог фронта у Италији се одражава и појављује као слика возова који стижу са италијанског ратишта. Почетком септембра 1918. Црњански је опет додељен у батаљон који се спрема за ратиште у Италији:

„Фарбају на нама, у сиво, све што би могло да блесне на сунцу. Претварамо се у сиво плаву гомилу, као у прашину.“
(Црњански 1956: 116)

У последњем тренутку из Беча стиже одлука да се сви студенти повлаче из рата и да долазе на своје факултете. Тако се Црњански налази у Бечу на факултету уместо у Италији, али и Бечу га убрзо стиже револуција и крај рата.

Низ парадокса у којима се налази и сам Црњански као и његов народ одводи га на другу страну Јадрана грешком администрације у Бечу. На најтежим положајима при крају рата и даље се налазе Срби и та врста парадокса Црњанског доводи на италијанску страну где се воде мучне борбе за ослобођење од аустријске власти. Мешавина идентитета, сусрета култура, народа, и брисање старих граница оставља траг на све народе са обе стране Јадрана. У следећем „Коментару уз повратак из Италије“ Црњански стиже у Опатију јер официр при повратку из ратне зоне има право на опоравак. У Опатији у пролеће 1918. године Црњански мења перспективу и то песничко и биографско ја је сада насупрот Ријеке са које је упознао Приморје пре рата. Као

у калейдоскопу мењају се прецепције, померају се позиције јунака и биографског бића која тек сада при крају рата не зна шта је његов идентитет. Црњански се враћа Јадрану на посебан начин и после Великог рата када је 1921. године боравио код Сибе Миличића на Хвару у друштву са Петром Добровићем. У то време они су читали Петра Хекторовића и то је јасна линија која се односи на „наше“ море и трагове који се налазе искључиво у народним песмама. Култура памћења, како ће је у савременом добу представити Алаида Асман указаће нам на оно чега је био свестан Црњански и његова генерација песника. Јадран је био у овој песми за Црњанског одраз колективног „ми“ баш као што Асманова каже: „Свако 'ја' повезано је са једним 'ми' које му обезбеђује важне основе његовог сопственог идентитета... Различите ми-групе с којима се појединац повезује одсликавају спектар хетерогених, мање или више узајамно искључивих чланстава“ (Асман 2011: 19). Управо тако можемо и разумети Милоша Црњанског који се 1913. године у Ријечи повезује са Славенима и подстакнут побуном у аустријској морнарици у којој су великим делом били Славени подразумева и Неретву и гусаре, али и употребу „јужног наречја“. Идентитетско питање Милоша Црњанског у великој држави народа у којој се и родио, па потом и стицајем околности ратовао на њеној страни у Великом рату показује да је потреба појединца за конституисањем идентитета често повезана са различитим „ми“ групама које чине историјско и културолошко јединство Јадрана. Сећање као конститутивни елемент идентитета код Црњанског у песми „Јадрану“ управо показује сву сложеност тог простора, његову геофилозофију и потврду у интегралистичкој слици Јадранског мора са словенске стране јер Асманова нам управо каже да „...сећања не постоје изоловано, већ су умрежена са сећањима других. Захваљујући њиховој структури заснованој на укрштању, преклапању и способности прикључивања, она се узајамно потврђују и учвршћују“ (Асман 2011: 23). Тада још млађани Црњански који је изневерио очекивања свог ујака који га школује на Експортној академији уместо практичног образовања стиче и упија многобројна „ми“ искуства и сећања

којима је натопљено Јадранско море од Ријеке до Приморја и острва. После готово 50 година Црњански ће у коментару уз песму „Јадрану“ закључити: „Упознао сам свет у Приморју и осећам се, као код своје куће, тамо, сад, у сећању“ (Црњански 1958: 35). За Милоша Црњанског у песми „Моја песма“ из збирке *Ишјака и коменџари* истина и блуд биће смештени у доба карневала у једној гондоли у Венецији. Ипак, први стихови потврђују наше претходне ставове о карневалу као тренутку слободе и веселости духовног бића. Због тога први стихови гласе:

Душа је моја богат сељак,
пијан весељак
у завичају.

Милује голу жену што спава, [...] (Црњански 1956: 144)

Пут душе песничког бића од завичаја и голих жена иде до сна који се може остварити само у Венецији. Душа ће „блудети као Месец по свету“ и то је једно од општих места двојства душе која је на јави „богат сељак весељак“, а ноћу као Месец, бледа и невесела. Где би се таква душа скрила ноћу? Црњански је смешта управо у гондолу:

Гондола једна је ћутке скрије
у бездане воде Венеције
сану, уморну, разочарану,
на карневалу. (Црњански 1956: 145)

Карневализација и метонимија душе одвијаће се у безданим водама Венеције. Црњански ће као неку врсту прелаза између наше историјске перцепције Венеције као зла Млетачке републике према словенском свету до авангардне, експресионистичке двојне слике духовног бића синтетизовати историјску и вишегласну карневалску Венецију. У последњој строфи казаће:

И кад ту њен гитар зазвони,
од песме што плаче и воли,

сву воду, звона, и маске, тамо,
 ноћ толико заболи:
 да ућуте и питају тихо,
 „Какав је то Славен био,
 на Риви деи Скиавони?“ (Црњански 1956: 145)

Дакле, сенка душе песничког бића је нашла мир у гондоли где ће звонити њен гитар баш у тим карневалским данима док ће удвојени глас прецизно наведеним знаковима навода упитати који је то Славен прошао злогласном Ривом деи Скајвони где су се вековима бирали наши најбољи мушкарци за млетачке галије као снажно и издржљиво робље. Црњански вешто удваја гласове умирене душе под месечном карневалских ноћи и историјску слику наших галиота. Авангардним поступком вишегласја духовног и историјског контекста управо у Венецији у доба карневала је могућа тако сложена слика личног и општег, националног бића. Уједињена национална и лична душа песничког бића лутају кроз гондолу до чувене венецијанске Риве. Црњански није случајно одабрао ни наслов песме који је, како теоретичари³ наслова кажу ДНК сваког дела, па и песме. „Моја песма“ је песма удвојених гласова, двојне душе која има своју дневну и ноћну страну као што је и цело дело Милоша Црњанског прожето таквим бахтиновским гласовима унутрашњег бића често разапетог између нагона и начела, жеље и могућности. Ту се најбоље огледа пуни смисао карневала и вишегласје модерног песничког дела са којим и почиње наш слободан стих у револуционарним идејама експресионистичке поезике. Због тога је ова душа карневализована или она која црпе своје место у снази карневалских мимикрија и Бахтиновим тумачењима полифоније романа, али и самог предмета песме. Душа је код Црњанског двојна, дању весела као пијани сељак весељак, а ноћу блуди као Месец, тужна и невесела, па где је онда место те душе ако не у Венецији у доба карневала. Лична удвојена душа која је и дневна и ноћна укрштена је са историјском душом народа који као сенка ходи Ривом деи Скајвони. Не треба заборавити да је ова песма настала

3 Видети: Maiorino 2008: 5.

1918. године када се ослободила душа бројних Словена, а тамнице и окови словенских душа су пали после Великог рата. Метафора Венеције и сенке једног Словена који је прошао под маском личне душе песничког ја остаје далеки одјек историјских и у том тренутку савремених конотација. Уз „Моју песму“ у коментару Црњански каже да је целу зиму 1918. године провео у селу, као у сну, а потом је у пролеће кренуо у Београд на студије. Тако је слика венецијанског карневала оквир двојности и умножености песничког бића које је одређено контекстом. Тај широки контекст је културолошка, историјска и поетичка слика удвојеног света и духовног бића, интимног и националног. Море које спаја и раздваја помешало је све границе и те последње године Великог рата постало мучна мешавина политичких, културолошких и националних циљева.

У путопису *Љубав у Тоскани* (1930) Црњански тражи мир на италијанској страни Јадранског мора током 1921. године. Тај мир проналази у Пизи, Сијени, Фиренци казујући да је тек ту нашао спокој своје душе уморне од ратовања, сеоба јер је као Србин из Аустроугарске морао да ратује на страни која је насупрот свих Словена. Тиме се ствара једна шизофрена ситуација у којој Црњански бежи од својих обавеза смирујући своју савест. Биће потребне још деценије лутања по острвима Јадрана, Италије и Шпаније да би се нашао модел у коме би се исправила ова духовна подвојеност биографског и песничког ја Милоша Црњанског. На самом почетку овог путописа насталог између два рата Црњански каже: „Полазим из Париза у небеса Италије, што стишавају и љуљају варваре [...] Хтео сам да се стрмоглавим у ваздух где ништа више не боли“ (Црњански 1995: 53). Црњански у духу експресионистичке поетике и хибридног жанра путописа каже да жели засути теме пред капијама Тоскане и посути се белим пизанским прахом ренесансе, који је још био пун прашине просјака и монаха. Духовни мир Црњански налази управо у симболима цивилизације која је грубо пресечена у историји српске књижевности јер турским освајањима се прекида књижевни развој од краја 14. и у 15. веку, па све до 18. века. Дакле, Црњански трага за

једним од најреволуционарних периода у историји уметности, за ренесансом и готиком коју ће пронаћи у тосканским градовима. Због тога је његова *Љубав у Тоскани* више од путописа. То је самосвест писца који види и жели да се као уметник опере од свих ратова и дивљаштва свог народа који није могао да мења своју позицију народа између два лимеса, источног и западног римског царства, како га назива Фернан Бродел⁴. Народа који је био на границама два дубоко подељена света коме је само подела на католички и православни свет донела додатну и компликовану културолошку позицију. Са друге стране тај преко потребни мир Црњански налази у раној пизанској ренесанси која се ослања на византијско фрескосликарство, па ће и култ Богородице у тосканским градовима, пре свега Пизи и Сијени, бити ослоњен на сликаре византијске и италокритске школе. Црњански трага за тим пизанским прахом покушавајући да са те друге стране мора пронађе нашу везу са идентитетом Византије и прекинутим нитима цивилизацијског раскола. То је Црњански који само три године после ратног гротескног искуства у Сан Виту налази лепоту и духовни мир само у просторима Тоскане откривајући мир у култури ренесансе која брише све заблуде и боли Великог рата.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Асман 2011: Алаида, Асман. *Дуја сенка њрошлосџи: кулџура сећања и џолиџика џовесџи*, превела Дринка Гојковић. Београд: Библиотека XX век, 2011. Штампано
- Бродел 2001: Фернан, Бродел. *Медџџеран и медџџерански свейџ у доба Филија II, џџом I*, превео Мирко Ђорђевић. Београд: Геопоетика, ЦИД, 2001. Штампано.
- Maiorino 2008: Maiorino, G. *First Pages A Poetics of Titles*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press University Park. Штампано.

4 Видети: Фернан Бродел тумачи границе наших лимеса у бројним студијама. Посебно: Фернан, Бродел, *Медџџеран и медџџерански свейџ у доба Филија II, џџом I*, превео Мирко Ђорђевић; Београд: Геопоетика, ЦИД, 2001.

Црњански 1956: Црњански, Милош. *Итака и коментари*. Београд: БИГЗ, 1956. Штампано.

Црњански 1995: Црњански, Милош. *Путописи I*. Никола Бертолино (прир.). Београд-Lausanne: Задужбина Милоша Црњанског, L'Age D' Homme, БИГЗ, СКЗ, 1995. Штампано.

<http://www.itinerarigrandeguerra.it/code/29071/Svetozar-Borojevic-von-Bojna>
<https://www.britannica.com/biography/Svetozar-Borojevic-von-Bojna>

<https://snv.hr/znameniti-srbi-u-hrvatskoj/svetozar-borojevic>

Svetlana Šeatović

CRNJANSKI ON ITALIAN FRONT IN THE GREAT WAR

Resume

The paper analyzes the paradoxical role of Miloš Crnjanski in the Great War when by the mistake of the Supreme Command from Vienna, arrived in the spring of 1918 on the Italian front on the river *Tagliamento* and the town of San Vito. This “war trip” to Italy left a trail on the poet and the poem “Story”, but it also points to the context of Miloš Crnjanski’s relationship with the Italian language, culture and contemporary literature. The testimony of this stay and the trail he left for the literary work is found in the poem “Story” (San Vito, 1918) and “Marble in the Garden”, especially in the comments in the collection of *Itaka and comments* (1956). The text points to the origin of poems related to Venice, San Vito, pre-war stay in Rijeka at Export Academy and the arrival of Crnjanski to Italy after the Great War when they will find peace in Tuscany and the legacy of the Renaissance that will embed in their post-war work *Love in Tuscany* (1930). The life experience, the war turmoil, the breakdown in the Austrian army, the struggle for the freedom of the Slovenian people on the Adriatic coast bring inspiration and are incorporated into the literary work of Miloš Crnjanski.